

## SECTION 8. CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-615-7-22>

### SECURITY AND ORGANIZATION: THE NATURE OF CORRUPTION RISKS AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

### ПРИХОВАНІСТЬ І ОРГАНІЗОВАНІСТЬ: ПРИРОДА КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ НА ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

**Bondarenko V. V.**

*Postgraduate Student at the Department  
of Criminal Procedure and  
Criminalistics, Faculty No. 1,  
Donetsk State University  
of Internal Affairs  
Kyiv, Ukraine  
<https://orcid.org/0009-0005-0436-2302>*

**Бондаренко В. В.**

*аспірант кафедри кримінального  
процесу та криміналістики  
факультету № 1,  
Донецького державного  
університету внутрішніх справ  
м. Київ, Україна  
<https://orcid.org/0009-0005-0436-2302>*

Корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні становлять особливу загрозу не лише для ефективності розслідування, а й для довіри суспільства до системи правосуддя загалом. Їх складність полягає не лише у факті порушення закону, а у прихованих механізмах реалізації, які часто залишаються поза полем зору правоохоронних і контролюючих органів. У цьому контексті важливо проаналізувати ключові ознаки таких ризиків, які унеможливають їх оперативне виявлення та нейтралізацію. Насамперед йдеться про латентний характер корупційних проявів, а також про заздалегідь сплановану, скоординовану природу неправомірних дій, що дозволяє їм набувати системного й повторюваного характеру.

На наш погляд, однією із ключових особливостей (характерних ознак) корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні є їх латентний характер, що суттєво ускладнює процес виявлення, документування та доведення фактів порушень. Ця проблема проявляється на всіх рівнях процесуальної діяльності – від органів досудового розслідування до прокуратури та судів, оскільки приховані форми неправомірної поведінки часто залишаються поза межами

офіційних механізмів контролю. Більш того, латентність посилюється завдяки специфіці поведінки інших зацікавлених учасників кримінального провадження (підозрюваних, потерпілих, захисників, свідків, тощо), які внаслідок досягнення неформальних домовленостей або прагнення уникнути власної процесуальної відповідальності утримуються від розкриття інформації про факти корупційних дій.

У цьому контексті латентність доцільно розуміти не лише як загальну прихованість чи непублічність, а насамперед як системну складність виявлення корупційних ризиків на етапах їх виникнення та реалізації. Такий стан речей пояснюється тим, що відповідні дії здебільшого здійснюються у вузькому колі осіб, об'єднаних спільним інтересом і зацікавлених у збереженні режиму таємності, злагоженості та узгодженості, що фактично мінімізує можливості для їхнього своєчасного викриття.

Як підкреслює О. М. Бандурка, одним із чинників, що визначає латентність корупційних ризиків, є взаємна зацікавленість учасників процесу у збереженні конфіденційності, яка фактично нівелює їхню мотивацію повідомляти про такі факти. Потерпілі чи фігуранти кримінальних проваджень, що досягли неформальних домовленостей із представниками правоохоронних органів, зазвичай утримуються від розкриття змісту цих домовленостей, особливо коли вони приносять їм вигоду. Навіть у разі викриття подібних схем страх перед кримінальним переслідуванням спонукає учасників приховувати факт надання чи отримання неправомірної вигоди [1].

Поділяючи позицію зазначеного автора, вважаємо за доцільне доповнити її наступним. Суттєву складність у виявленні корупційних ризиків зумовлює відсутність їхніх формальних відображень у кримінальному процесуальному документуванні. Неправомірні домовленості між представниками правоохоронних органів та іншими зацікавленими учасниками кримінального провадження, часто набувають усної форми, відбуваються поза межами офіційних приміщень або реалізуються через посередників. Крім того, корупційні практики нерідко «маскуються» під зовні правомірні дії, що значно ускладнює їх своєчасне та безпосереднє виявлення, особливо у випадках, коли процесуальні рішення приймаються в межах дискреційних повноважень дізнавачів, слідчих, прокурорів та суддів, але з корисливою метою.

На нашу думку, усе це свідчить про те, що латентність є не просто властивістю окремих випадків корупційної поведінки, а системною рисою корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Саме тому боротьба з ними потребує не лише силових та правоохоронних методів, а й системних профілактичних механізмів, спрямованих на зниження спокуси до зловживання владою, підвищення

прозорості процедур, цифрову трансформацію процесів, а також створення умов невідворотності відповідальності навіть за найбільш приховані прояви корупції.

Іншою характерною рисою корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні виступає їхня організованість, що виявляється у заздалегідь спланованих та скоординованих діях всіх зацікавлених учасників кримінального досудового провадження. Йдеться про свідомо вибудовану стратегію зловживання владними чи процесуальними повноваженнями з метою отримання особистої або корпоративної вигоди.

Як зазначає М. Джонстон, подібні прояви мають форму «синдромів корупції» – стійких моделей поведінки, які підтримуються сформованими мережами взаємодії між владними структурами та зацікавленими групами, що забезпечує їх тривале існування й відтворення навіть за умов офіційного контролю [2].

На практиці це означає, що окремі службові (посадові) особи правоохоронної системи можуть вже на стадії початку досудового розслідування орієнтувати свої дії не на встановлення об'єктивної істини у справі, а на створення умов для отримання неправомірної вигоди в подальшому. Наприклад, штучне затягування слідства, обрання максимально обтяжливого запобіжного заходу, тиск на учасників провадження, маніпуляція з доказами або процесуальними строками – усе це може бути частиною заздалегідь визначеного сценарію, реалізація якого веде до корупційного результату.

Крім того, завчасне планування корупційних схем часто передбачає залучення кількох посадових осіб, які перебувають на різних рівнях процесуальної вертикалі. Наприклад домовленість між слідчим, прокурором та слідчим суддею, стосовно обрання найсуворішого запобіжного заходу – тримання під вартою, чи отримання дозволу на проведення слідчої дії – обшуку. Це створює ефект «замкнутого кола», у якому всі учасники покривають одне одного й координують свої дії. Така складність побудови корупційного механізму ще більше ускладнює його викриття та підвищує рівень шкоди, завданої державі та правосуддю. У результаті завчасно спланована корупційна діяльність стає передбачуваною і повторюваною, оскільки вона базується на типових процесуальних ситуаціях і слабких місцях правового регулювання. Вона також може набувати системного характеру, перетворюючись на «вбудовану» практику всередині правоохоронної системи або суду. Це вимагає принципово нового підходу до превенції корупції – з акцентом на раннє виявлення ознак змови, аналіз шаблонів поведінки слідчих, прокурорів та інших учасників кримінального

досудового провадження, а також запровадження індикаторів ризику і цифрового моніторингу процесуальних рішень.

Таким чином, організованість свідчить про високий рівень розвитку корупційних ризиків у досудовому провадженні та зумовлює необхідність застосування не лише правових, а й управлінських, аналітичних і технічних інструментів для їх своєчасного виявлення та нейтралізації.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що латентність та організованість корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні зумовлюють їх системний, структурований і складний для виявлення характер.

Прихованість неправомірних дій правоохоронних органів та судів, їх здійснення в межах дискреційних повноважень за відсутності формальних слідів і за умов зацікавленості інших учасників кримінального провадження у збереженні конфіденційності унеможливають ефективного реагування виключно в межах традиційних правових механізмів.

Організованість корупційних ризиків свідчить про необхідність запровадження комплексного підходу до їх виявлення та нейтралізації.

У цьому контексті доцільно поєднувати правові, управлінські, аналітичні та цифрові інструменти в межах єдиної системи превенції, орієнтованої на підвищення прозорості процесуальної діяльності органів досудового розслідування та судів, забезпечення невідворотності відповідальності та зниження привабливості корупційної поведінки.

З правової точки зору це потребує внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема: запровадження обов'язкової цифрової фіксації ключових процесуальних рішень і дій; встановлення чітких, імперативно визначених строків виконання окремих процесуальних процедур; деталізації підстав і порядку застосування дискреційних повноважень слідчих та прокурорів; запровадження механізмів незалежного процесуального контролю та зовнішнього моніторингу.

Водночас зміни до спеціальних законів, що регулюють діяльність органів досудового розслідування, мають передбачати: створення єдиної інтегрованої інформаційно-аналітичної платформи з автоматичними індикаторами ризику та алгоритмами виявлення аномальних процесуальних рішень; підвищення вимог до внутрішніх стандартів документування; посилення інституційної відповідальності керівників органів за дотримання процесуальної дисципліни.

### Література:

1. Бандурка О. М. Латентна злочинність: сутність, структура, тенденції : підручник. Харків : Монографія, 2001. 281 с.
2. Johnston, M. Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy : textbook. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 288 p.